

"MATERIK VA OKEANLAR TABIIY GEOGRAFIYASI FANIDA "YER YUZI AHOLISI
VA UNING TABIATGA TA'SIRI" MAVZUSINI O'QITISHDA "KEYS STADI"
METODIDAN FOYDALANISH USULLARI

Donoboyeva Munisa Ziyoviddin qizi

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Geografiya o'qitish metodikasi yo'nalishi 1-kurs magistranti

Anotatsiya: Mazkur maqolada tabiiy geografiya ta'imini bugungi kundagi holati, umum ta'lim maktablarida "Materik va okeanlar" tabiiy geografiya fanini o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanishni takomillashtirishga qaratilgan "Keys Stadi" metodidan foydalanishga doir ko'rsatmalar berilgan.

Kalit: "Keys stadi" metodi, tabiiy geografiya, aholi, aholi zichligi, irq, aholi joylashuvi

Abstract: In this article, the current state of natural geography education, guidelines for using the "Case Study" method aimed at improving the use of innovative educational technologies in teaching natural geography of continents and oceans in general education schools are given.

Key: Case study " method. natural geography. population. population density. races. population location

INTRODUCTION

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev "Ta'lim va tarbiya sohasidagi tub islohatlarni yuksak bosqichga ko'tarish muhim vazifamiz va muqaddas burchimizdir" deb takidlaganidek, kelajagimiz poydevori bo'lgan iqtidorli yoshlarimiz bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lim va tarbiya olishiga bog'liq. Shu jumladan maktab ta'lim tizimida olib borilyotgan islohatlar ham bugungi kunda o'z samarasini bermoqda. Jumladan tabiiy geografiya sohasini o'qitishda zamonaviy pedagogic ta'xnologiyalarning qo'llanilishi ushbu sohaning yanada chuquroq o'qitilishga sababchi bo'lmoqda. O'quv dasturlarining yangilanishi ularda akas etayotgan statistik ma'lumotlarning aniqroq aks etishi, atamalarning ko'payishi, amaliy mashg'ulotlarning qo'shilishi tabiiy geografiya fanning ilmiy metadalogig asosining mustahkamlanishini taqazo etadi. Hozirgi zamon ta'lim tizimida bilimlarni tayyor holda yetkazish yoki muqobil yechimlarni berish emas aksinch uni qidirib topish va mustqil izlashga o'rgatadish bugungi kunning eng dolzard masalaridan bikri hisoblanadi. Ushbu masalaning muqobil yechimi sifatida muomoli ta'lim texnologiyasi asosida o'qish o'quvchilarning mustaqil fikirlashiga va to'g'ri qaror qabul qilishlariga yordam beradi.

Geografik ta'lim mazmunini takomillashtirish, geografiya darslarida pedagogik texnologiyalarni qo'llash, didaktik materiallar, texnika vositalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish masalalari bo'yicha T.Abdullayeva, O.Mo'minov, M.Nabixonov, P.Musayev, M.Asomov, R.Qurbonniyozov, M.Yunusova, Q.Baxromov, X.Nikadamboyeva, F.Rajabov, F.Xamroyeva, M.Qo'ldasheva, A.Janzakov, F.Saydamatov, O.Abdimrotov va boshqalarning tadqiqot ishlarida o'rganilgan." Materik va

oceanlar tabiiy geografiyasi” fanida “Yer yuzi aholisi va uning tabiiyga ta’siri” mavzusini o’qitishda Keys stadi metodini qo’llanishi o’quvchi yoshlarning keysda bayon qilingan va ta’lim oluvchilarning muomoni ifodalash hamda uning maqsadga muvofiq tarzidagi yechimi variantlari ni izlashga yo’naltirilgan aniq real yoki suniy ravishda yaratilgan vaziyatning muomoli vaziyatli tahlil etishiga asoslangan ta’lim uslubidir. Keys-metodi-ishbilarmonlik o’yinlarining o’ziga xos ko’rinishi bo’lib aniq vaziyatlarni tahlil qilish, ijodiy fikirlash va to’g’ri qaror qabul qilish ko’nikmalarini shakillantirishga yordam beradi. keys-metodi-interfaol o’qitish tamoiilariga asoslanadi. Matrik va okeanlar tabiiy geografiya fanini o’qitishda keys-stadi usulidan foydalanish amaldagi ish faoliyati samaradorligini oshishiga olib keladi. Keys-stadi texnologiyasining asosiy maqsadi o’quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtirish, mavjud muammoli vaziyatlarni hal qilish orqali ularning ilmiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdan iboratdir. Shuningdek, Keys-stadi texnologiyasi o’quvchilarning bilim, ko’nikma, malakalarini hamkorlikda qo’llashga, taklif qilingan yechimlarni tahlil qilish orqali muqobil yechimini izlashga o’rgatuvchi ta’lim texnologiyasidir.

Insonlar shaxsiy-kasbiy faoliyatida turli xil muammoli vaziyatlarga duch keladi, aynan shu vaziyatlarning muqobil yechimini izlash, yuzaga kelgan har qanday muammoli jarayoning yechimiga oid o’z fikrlarni ayta olish va muammoli vaziyatning yechimini topa olish insonlarning bilim, ko’nikma va malakasiga bog’liq bo’ladi. Ta’lim tizimida amaliy vaziyatlarni hal qilishda qo’llaniluvchi “keys-stadi” texnologiyasi o’quvchilar o’quv faoliyati jarayonida yuzaga keluvchi aniq vaziyatli muammolarning yechimini topishga o’rgatuvchi, yangi yechimlarni ishlab chiqishga yo’naltiruvchi pedagogik texnologiyalardan biridir.

“Keys-stadi” texnologiyasining mazmun-mohiyati shundaki, uning asosini aniq vaziyat yoki hodisa tashkil etadi (“case” - hodisa). Shuning uchun, birinchidan, tahlil etilayotgan hodisada real hayotiy vaziyat aks etishi kerak, ikkinchidan, bu vaziyatda hali oxirigacha hal qilinmagan, yashirin muammo yoki bir nechta muammolar bo’lishi zarur. Ushbu metodga misol keltirsak:

I-Keys

Yillar	Aholi soni(mlrd kishi)	Aholi soni 1 mlrd kishiga ko’payishi uchun ketgan vaqt (yil)
18.4	1 mlrd kishi	...
1927	2 mlrd kishi	123 yil
1960	3 mlrd kishi	33
1974	4 mlrd kishi	14
1987	5 mlrd kishi	13
1999	6 mlrd kishi	12
2011	7 mlrd kishi	12
2020	7.9 mlrd kishi	11

Aholi soni jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taroqiyoti davomida o’sib kelgan. Birlahsgan millatlar tashkilotining bergan ma’lumotlariga ko’ra dunyo aholi soni 2020-yil 7 mlrd 773

mln kishiga orti.Aholi eng ko'p bo'lgan mamlakatlar Xitoy,Hindiston,AQSH,Indoneziya,Pokiston,Braziliya,Nigeriya,bangladeshRossiya,Meksika,Yaponiya va boshqalar.XX asrning 60-yillarida :Demografik portlash" yuz berdi natijada dunyo aholi soni juda tez suratlarda o'sishi kuzatildi.Aholining o'sishi Osiyo,Afrika va Amerika materiklarida yuqori aksincha Yevropa mamlakatlarida esa bu ko'rsatgich anchayin past hisoblaniladi.

Savol: Aholining o'sishi Osiyo,Afrika va Amerika materiklarida yuqori aksincha Yevropa mamlakatlarida esa bu ko'rsatgich anchayin past ko'rinishga ega?

2-Keys

Tabiiyat va jamiyat bir biriga bog'liq bo'lgan uzviy tushunchalar bilan bog'liq.Inson xo'jalik faoliyati bilan shug'ulanar ekan u tabiatga bevosita ta'sir etadi uning holatini o'zgartirishga sababchi bo'ladi.Sanoat tarmoqlarining faoliyat,qishloq xo'jaligi va boshqa sohalar tabiatga nisbatan bo'lgan munosabatning kuchli ko'rinishlaridan biri hisoblaniladi.

*Savol:*Inson va tabiat o'rtasida bo'layotgan munosabatlarning natijasida tabiatda qanday jarayonlar sodir bo'lmoqda.

MUHOKAMA

O'qituvchining yechimi

1-Aholi-muayan hududa istiqomat qiluvchi kishilar jamlamasi hisoblanadi.Ilk kishilik jamiyati sharqiy Afrika,Janubiy Yevropa va old Osiyo hududlarida paydo bo'lib keyinchalik boshqa hududlarga tarqalgan.Kishilik jamiyati asta tarraqiy etishi bilan tabiatdan beradigan ne'matlardan samarali foydalanishni boshladi.Ilk inson silvizatsiyasi boshlangan hududlarda bu jarayon ancha ilgari ketgan bo'lsa nisbatan kishilik jamiyati kech yetib borgan hududlarda rivojlanish anchayin past hisoblanadi.Aholining o'sishi shu joda ishlab chiqarishning qanday yo'lga qo'yilganligi hamda diniy masalarga bog'liq bo'lgan jarayon hisoblanadi.

2-Inson xo'jalik faoliyati bilan shug'ulanishni boshlagandan boshlab tabiatga jiddiy ta'sir eta boshlagan.Eng avvalo qishloq xo'jaligi sohasi shakilangan bo'lib bu avvalo yerlarning qisqarishiga olib kelgan .Keyinchalik tsanoat tarmog'ining gurkirab yashnashi natijasida tabiatga nisbatan jiddiy o'zgarishlar sodir bo'lgan masalan

- a)Azon qatlaming yemirilishi-
- b)issiqxona samaradorligi
- c)O'rmonsizlanish
- d)Cho'lanish va boshqalar

"Materik va okkenalar tabiiy geografiyasi" fanida "Yer yuzi aholisi va uning tabiatga ta'siri" mavzusini o'qitishda "Keys stadi" metodidan foydalaningan holda dars mashg'ulotlarini tashkil etish orqali o'quvchi yoshlarda kitobda berilayotgan ma'lumotlarni shunchaki yodlab olish emas shu ma'lumotlar yordamida kim?qochon?qayerda?nima uchun?kabi savollarga mantiqan fikirlab javob topa olishni yani shu mavzu doirasida muomolarni aniqlab ularga muqobil yechim topa olishni o'rgatadi.Bu eng avvalo o'quvchi yoshlarning mustaqil fikirlashi muomoli vaziyatlarga muqobil yechim topa olish kabi ko'nikmalarni shakilantirishda yaqindan yordam beradi.

1. Shernaev, A. O. (2020). GEOGRAFIYA DARSLARINI O'QITISHDA ATLAS VA XARITALAR BILAN ISHLASH TEXNOLOGIYALARI. *Academic research in educational sciences*, (4), 657-662.
2. Ражабов, Ф. Лобар Джураева, & Асрор Махмадалиев (2020). УЗБЕКИСТОН ФЕРМЕР ХУЖАЛИКЛАРИ: РИВОЖЛАНИШИ, ИХТИСОСЛАШУВИ, ГЕОГРАФИЯСИ. *Academic research in educational sciences*, (3), 674-686.
3. Jurayeva, L. V., & Yeshinbetova, G. A. (2020). NOZOOGEOGRAFIK VAZIYATNI YAXSHILASHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY VA EKOLOGIK MUAMMOLARNI O'RGANISH PRINSIPLARI. *Academic research in educational sciences*, (4), 630-638.
4. Джумабаева, С. К. (2020). ГЕОГРАФИЯ ФАНИНИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА НОАНЪАНАВИЙ МЕТОДЛАРНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, (4), 663-671.
5. Oybek Uralovich Abdimurotov (2020). TABIIY GEOGRAFIYA DARSLARINI MUSTAQIL O'RGANISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISHNING IMKONIYATLARI. *Academic research in educational sciences*, (3), 1306-1312.
6. Sherzod Ibroimov, & Muhayyo Madaminova (2020). МАКТАБЛАРДА ГЕОГРАФИYA FАNINI O'QITISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH. *Academic research in educational sciences*, (1), 54-60. doi: 10.24411/2181-1385-2020-00009
7. Ражабов, Ф. Т., & Абдимуротов, О. У. (2020). ТАБИИЙ ГЕОГРАФИYA КУРСЛАРИДА АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАРНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШДА ЯНГИ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАШ УСЛУБИЁТИ. *Academic research in educational sciences*, (4), 663-671.
8. Shernayev Akbar (2020/1/30) Abstracts of V International Scientific and Practical Conference Osaka, Japan 29-31 January 2020, 189-193.
9. Шерзод Иброим Ўғли Иброимов, & Махмуджон Жалолитдинович Болтаев (2020). ЎЗБЕКИСТОН ТОҒ-ВОДИЙЛАРИНИНГ ЭКОТУРИСТИК ИМКОНИЯТЛАРИ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ. *Academic research in educational sciences*, (1), 21-26. doi: 10.24411/2181-1385-2020-00004